

О.В. Чорний
(м. Кіровоград)

МАЛОВІДОМИЙ ГЕРОЙ ЕПОХИ НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН ГЕНЕРАЛ-МАЙОР МИКОЛА ДАНИЛОВИЧ КУДАШЕВ

Дослідження торкається життя та військової служби маловідомого учасника епохи наполеонівських війн генерал-майора, князя М.Д. Кудашева (1784–1813) — героя битви під Бородіно, командувача партизанського загону, який діяв на півдні Московської губернії, учасника закордонних походів російської армії.

Ключові слова: війна, генерал, кавалерія, битва, партизан.

Исследование посвящено жизни и военной службе малоизвестного участника эпохи наполеоновских войн генерал-майора, князя Н.Д. Кудашева (1784–1813) — героя битвы при Бородино, командира партизанского отряда, который действовал на Юге Московской губернии, участника заграничных походов русской армии.

Ключевые слова: война, генерал, кавалерия, битва, партизан.

The study reveals the life and military service of little-known participant of the era of the Napoleonic wars Major General, Prince M.D. Kudasheva (1784–1813). He was the hero of the Battle of Borodino, commander of the guerrilla group, which operated in southern Moscow province's and took part in foreign campaigns of the Russian army.

Keywords: war, general, cavalry, battle, partisans.

16 жовтня 1913 р. у Лейпцигу у крипті новозбудованого за проектом архітектора В.О. Покровського Свято-Олексіївського храму з усіма військовими почестями було перепоховано прах російських солдатів і офіцерів, які загинули в ході т.зв. «битви народів» у жовтні 1813 р. Одним з ініціаторів цього був військовий міністр Росії В.О. Сухомлинов. З-поміж кількох тисяч солдатів, перенесених із кладовища Святого Йоганнеса до усипальниці, в одному з трьох персональних склепів, що також знаходяться у нижній частині храму, було перепоховано генерал-майора російської армії, князя Миколу Даниловича Кудашева*.

Вітчизняна історична наука спеціального дослідження, яке б торкалося життя і військової служби згаданого генерала не має й досі, хоча невеличкі

---

* У двох інших склепах знайшли останній прихисток А.Т. Юргенев 1-й — підполковник Таврійського гренадерського полку та І.Є. Шевич — генерал-лейтенант, командир Гвардійської кавалерійської дивізії.

біографічні замітки про нього зустрічаються ще в дореволюційних енциклопедичних виданнях, скажімо в XIV томі «Военной энциклопедии», що вийшов 1914 р. під редакцією генерал-лейтенанта К. І. Величка¹. На сторінках наукових видань, присвячених подіям 1812 р. М.Д. Кудашев лише згадується в контексті партизанського руху після битви під Бородіним у кількох загальних працях з історії Вітчизняної війни 1812 р. М.І. Богдановича, Є.В. Тарле, П.А. Жиліна, Л.Г. Безкровного² та ін. Серед новітніх розвідок уваги дослідників заслуговує невеликий доробок заступника директора Музею-панорами «Бородинская битва» С.В. Львова, яка торкається дій полковника М.Д. Кудашева і його партизанського загону на Серпухівській дорозі у вересні–жовтні 1812 р.³ Зважаючи на згадані дослідження, загальна картина життя й військової служби одного з найкращих керівників партизанського руху на півдні Московської губернії відсутня. Виходячи з цього, окреслена тема дослідження є актуальною і перспективною не лише з огляду на святкування 200-ї річниці війни 1812 р.

М.Д. Кудашев народився 1784 р. у сім'ї колезького асесора, полковника, князя Данила Івановича Кудашева та його дружини Катерини Сергіївни і був їхньою першою дитиною. Рід Кудашевих, з якого походив його батько, був доволі відомий у Російській імперії і в усіх родословних книгах значився як «*род князей татарки*»⁴. Дійсно далеким предком майбутнього російського генерала був темників мурза князь Єфай, який жив у XVI ст. Його син Кудаш став родоначальником роду, а внук — Чапай-мурза Кудашев перебував на Московській службі і, навіть, у деяких документах, датованих 1649 р., згадувався як князь. Згодом уже його нащадки охрестилися і стали російською дворянською віткою татарського походження. Батько нашого героя — Данило Іванович Кудашев у Новоросійському краї був доволі заслуженою людиною. Відомо, що впродовж 1771–1776 рр. він служив земським комісаром Катеринославської провінції, у 1776 р. був прикордонним комісаром у складі межевої експедиції Новоросійської прикордонної комісії, впродовж 1778–1783 р. очолював Новоросійську губернську скарбницю, після чого з 1784 р. обіймав посаду радника Катеринославського намісницького правління. У відставку Данило Іванович вийшов у званні полковника⁵. Відомо, що 1775 р. він отримав 55 дворів — всього 1 430 десятин землі, з яких 21 десятина надавалася «*под общий выгон и усадьбу*»⁶. Пожалувані угіддя ідентифікуються в пізніших документах з сучасним населеним пунктом Білецьківка на Полтавщині.

Мати Миколи Даниловича Кудашева — Катерина Сергіївна походила зі старовинного грузинського роду Баратових (груз. — ბარათაძე, Бараташвілі), який переїхав до Росії за часів Петра І. По вітці Баратових ще одним далеким предком Миколи Даниловича був Барата Качібадзе — скарбничий грузинського царя Александра І Великого з династії Багратіонів, який правив Грузією у 1412–1442 рр. Оскільки Барата Качібадзе був досить впливовим чиновником при дворі згаданого царя, його називали «Великий Барата», а нащадків іменували дітьми Барати⁷. Відповідно з часом прізвище Качібадзе перестало вживатися, а натомість закріпилося прізвище Бараташвілі — у значенні «син Барати». Прадід Миколи Кудашева — Юрій Баратов був ад'ютантом

грузинського царя Вахтанга VI⁸, з яким ця вітка роду Баратових прибула в Росію на початку XVIII ст. Дід нашого героя Сергій Юрійович Баратов був заслуженою людиною в Росії — брав участь у Семилітній війні⁹, у придушенні Коліївщини, за що був відзначений фельдмаршалом П. О. Румянцевим¹⁰, був депутатом Уложеної комісії 1769 р. від грузинського дворянства. У 70-х — на початку 80-х років XVIII ст., будучи полковником Чорного гусарського полку, який дислокувався на території сучасної Кіровоградщини, активно займався т.зв. осадництвом. Іншими словами був агентом по виводу людей з «*Польської України для поселення в Новороссию*»¹¹. Перші землі в Україні Сергій Баратов отримав у 30-х роках XVIII ст. поблизу сотенного містечка Келеберда на Полтавщині¹², а вже в середині 70-х років він і його сім'я (дружина, малолітні діти й син з невісткою) на території сучасної Кіровоградщини володіли 150 дво-рами — всього 6 096 десятин землі¹³.

Як бачимо, родина, в якій народився майбутній учасник наполеонівських війн, була доволі іменитою. Очевидно, що полковник і князь Данило Кудашев (1737 р.н.) і молода княгиня Катерина Баратова (1764 р.н.) одружилися 1783 р., а вже наступного р. в них народився син Микола. Дата й місяць його народження не встановлені. До того ж, деякі дослідники роком його народження називають 1786. Із цього приводу можемо відзначити, що правильним роком появи на світ Миколи Даниловича варто вважати 1784, оскільки 1801 р. він став унтер-офіцером Лейб-гвардії Кінного полку¹⁴, в який на службу тоді раніше 17 років не зараховували. Доречним буде сказати й про місце народження Миколи Даниловича, оскільки у тих невеличких біографічних замітках, що про нього опубліковані останнім часом, на цьому питанні увага дослідників, а відповідно й читачів, не акцентується. Ймовірним місцем народження майбутнього генерала й героя епохи наполеонівських війн можуть бути два населених пункти — Білецьківка (нині село Кременчуцького районі Полтавської області) або Мала Виска (нині районний центр на Кіровоградщині), в яких герой нашого дослідження міг з'явитися на світ з огляду на те, що перше було власністю батька, другим — володіла мати. Ми схильні більше до того, що Микола Данилович Кудашев народився у Малій Висці (слободі Висці), оскільки саме там на початку XIX ст. Кудашевими було збудоване родове обійстя, яке було центром їхнього єднання аж до початку 60-х років XIX ст., а сама Мала Виска у позаминулому столітті іноді її мешканцями називалася як Кудашівка або Кудашеве.

Виходячи з цього, є підстави стверджувати, що дитячі роки майбутнього генерала могли пройти у Малій Висці. Очевидно, що там же, в родинному колі він отримав і початкову освіту. Його мати Катерина Сергіївна для того часу була доволі освіченою панянкою. Відомо, що вона здобула освіту «в пансіоне для девиц дворянок» у тодішньому Федварі¹⁵ (нині с. Підлісне Олександрійського району Кіровоградської області). Свого часу цей навчальний заклад відкрили й утримували представники дворянського роду Крижанівських. Саме Катерина Сергіївна Кудашева була першою вчителькою свого сина. Судячи з власноруч написаних М.Д. Кудашевим документів, які дійшли до нашого часу (а це 19 реляцій на ім'я Кутузова та переписка з родиною), Микола Данилович, як тоді

відзначали, «*грамоте был умён*». Варто зазначити, що він дуже добре знав французьку мову.

Оскільки батько Миколи Даниловича був дворянином і офіцером, то він і в дітях своїх вбачав «*верных служителей царю и отечеству*». 30 січня 1801 р. М.Д. Кудашов вступив унтер-офіцером у Лейб-гвардії Кінний полк, у лавах якого служити було престижно і почесно. Не останню роль при зарахуванні до полку юного дворянина відіграли заслуги його батька і діда по материнській лінії.

Прослуживши майже два роки в лавах полку унтер-офіцером, 19 грудня 1802 р. Микола Данилович отримав чин корнета¹⁶. 10 серпня 1805 р. полк разом з іншими гвардійськими з'єднаннями російської армії під командуванням Великого князя Костянтина Павловича був спрямований проти Наполеона на австрійський театр бойових дій¹⁷. Це була перша війна у військовій кар'єрі майбутнього генерала. Під час кампанії 1805 р. корнет М.Д. Кудашев виконував обов'язки ад'ютанта командира полку генерал-майора І.Ф. Янковича-де-Мирієво й відзначився у битві під Аустерліцем, яка стала вінцем згаданої кампанії для Наполеона й фактично поразкою для союзницьких сил. Лейб-гвардії Кінний полк у ході Аустерліцької битви діяв на правому фланзі російсько-австрійської армії¹⁸, в районі Пратценських висот¹⁹. Саме там кінним гвардійцям вдалося захопити французький прапор одного з формувань бригади генерала Шиннера. Цей подвиг згодом відзначив у своїх записках Наполеон²⁰ та відтворив на картині відомий художник Б. Віллевальде. За участь у битві під Аустерліцем Микола Данилович був удостоєний ордена Святої Анни 3-го ступеня²¹. Це була його перша бойова нагорода.

Після невдалої кампанії 1805 р. Австрія вийшла з війни, уклавши Пресбурзький мирний договір, Росія ж відвела свої війська на довоєнне місце дислокації, але мирну угоду з Францією не підписала²².

25 листопада 1805 р. Лейб-гвардії Кінний полк з-під Аустерліца рушив до С.-Петербурга, прибувши до столиці на початку січня нового року. 1 лютого 1806 р. корнету М.Д. Кудашеву було присвоєно звання поручика. Цього ж року розпочалася нова російсько-пруссько-французька війна або як її доцільніше називати війна четвертої коаліції проти Наполеона, в якій брав участь і М.Д. Кудашев у складі того ж полку. Наприкінці травня 1806 р. Микола Данилович відзначився у бою поблизу Гутштадта, за що був нагороджений орденом Святого Володимира 4-го ступеня з бантом, після чого брав участь у битвах під Гейльсбергом і Фрідландом.

На підступах до Фрідланда кінним лейб-гвардійцям довелося спільно з іншими частинами в ар'єргарді генерал-лейтенанта князя П.І. Багратіона стримувати атаки французького корпусу маршала М. Нея аби армія генерала від інфантерії Л.Л. Беннігсена могла переправитися через річку Алле й закріпитися під стінами Фрідланда. Характеризуючи дії полку під Фрідландом, головнокомандувач армії Л.Л. Беннігсен зазначив: «*Лейб-гвардии Конный полк устремился на неприятельскую кавалерию с такою быстротой, что не смотря на превосходство сил ея и охраняющее от ударов вооружение, мгновенно ее опрокинул.*

Рассеяв конницу, ударил полк сей на пехотную колону, к центру нашему ушедшую, которая принята уже была в штыки Павловским и Санкт-Петербурским Гренадёрскими полками»²³. За відвагу, продемонстровану в битві під Фрідландом, поручик М.Д. Кудашев був удостоєний Золотої шпаги з написом «За храбрость».

У січні 1808 р. генерал І.Ф. Янкович-де-Мирієво був відряджений у розпорядження до Ф.Ф. Буксгевдена, який у той час був головнокомандувачем російських сил, котрі діяли на театрі російсько-шведської війни 1808–1809 рр. Разом з Іваном Федоровичем у бойових діях проти шведів брав участь і М.Д. Кудашев, який, як уже наголошувалося вище, був його ад'ютантом. За військову кампанію 1808–1809 рр. Микола Данилович 15 лютого 1809 р. отримав орден Святого Георгія 4-го класу (№ 929)²⁴. У нагородних документах із приводу хоробрості та відваги Миколи Даниловича відзначено: «*В воздаяние отличной храбрости мужества, оказанных в минувшую кампанию против шведов во время Куортанского сражения, 19 августа [1808 г.], где был командирован к авангарду, командовал эскадроном полковника Кульнева и по сожжению неприятелем моста, бросился под неприятельскими выстрелами в брод через реку и, атаковав неприятельский ретраншемент, врубился и разогнал пехоту, чем выиграл время для переправы нашей пехоты; 20 дня находился при эскадронах майоров князя Манвелова и Силина, когда они проскакали под огнём неприятельской батареи, а 21 числа, был командирован от Куортане к Ландулакской дороге с двумя ротами егерей и встретясь с неприятелем, опрокинул и преследовал его до дороги, где соединился с авангардом, и потом при атаке на Сальме, вскочив с двумя ротами в неприятельское укрепление, много способствовал к одержанию победы».* На момент описаного подвигу наш герой мав чин штаб-ротмістра, якого був удостоєний 12 липня 1808 р. Після описаних вище подій, 30 серпня 1808 р. Микола Данилович Кудашев був призначений ад'ютантом до Великого князя Костянтина Павловича — брата імператора Олександра I²⁵.

Після шведської кампанії у військовій кар'єрі майбутнього генерала спостерігається невеличке затишшя. Мається на увазі те, що аж до 1812 р. він не брав участі в бойових діях. Попередні заслуги дозволили йому 1 квітня 1810 р. отримати чин ротмістра, а 12 жовтня 1811 р. — звання полковника. При цьому він продовжував залишатися ад'ютантом Великого князя Костянтина Павловича. Очевидно, що 1810 р. він одружився. Його обраницею стала донька генерала М.І. Кутузова — Катерина. 16 серпня 1811 р. у них народилася донька, яку вони назвали Катериною. На скільки це був щасливий шлюб, судити важко, оскільки подружжя в ньому прожило лише три роки, два з яких Микола Данилович воював. Однозначним є лише той факт, що на військовій кар'єрі полковника М.Д. Кудашева факт родинних зв'язків із головнокомандувачем російської армії в оцінках офіцерів відображався не завжди добре. Принаймні є підстави про це говорити, але на цю проблему ми звернемо увагу читача далі. Сам же М.І. Кутузов був задоволений зятем. У листах до дружини він неодноразово зазначав: «*Кудашевым очень доволен*»²⁶, «*Кудашев ходит с*

*партией и служит отлично*²⁷, «*Кудашев также партизанит, и хорошо [это] делает*»²⁸.

Напередодні війни 1812 р. наш герой, як і раніше, був ад'ютантом Великого князя Костянтина Павловича²⁹. З початком війни полковник М.Д. Кудашев служив при штабі головнокомандувача російської армії генерал-фельдмаршала М.І. Кутузова. Це, в свою чергу, не дуже подобалося значній частині офіцерського корпусу. Микола Данилович знав про це і за кожної слушної нагоди намагався довести, що впливовий тесть ніяким чином не пов'язаний із його службою. Він досить часто рвався в бій, не бажаючи вислуховувати плітки, що він ховається за спиною М.І. Кутузова. Разом із тим, відзначаючи хоробрість нашого героя, не варто забувати про його походження. Хоча він і був офіцером російської армії, але єство його було наповнене грузинсько-татарським духом і кров'ю. У доказ наведемо той факт, що вже на початку війни з французами М.Д. Кудашев особисто відзначився у боях під Вітебськом, за що 14 липня 1812 р. був нагороджений орденом Святої Анни 2-го ступеня³⁰.

Напередодні битви під Бородіно, Микола Данилович як офіцер штабу головнокомандувача на чолі 200 козаків зробив огляд поля на якому мала розгорнутися баталія³¹. Під Бородіно, як і інші офіцери, полковник М.Д. Кудашев брав активну участь у битві. Зокрема, в одному з донесень імператору М.І. Кутузов зазначив: «...*Псковский драгунский полк под начальством полковника Засса, подкреплённый четырьмя орудиями гвардейской конной артиллерии под командою полковника князя Кудашева, гнал неприятельскую кавалерию до самой его пехоты, смешанною удачным действием нашей артиллерии. При сём французские генералы Коленкур и Монбрен были убиты*»³².

Російський дослідник С.О. Малишкін зазначає, що в ході битви під Бородіно М.І. Кутузов доручив М.І. Кудашеву відправитися на лівий фланг і зібрати інформацію про те, як розгортаються дії у військах під командуванням генерал-лейтенанта П.І. Багратіона. Повернувшись, Микола Данилович доповів головнокомандувачу, що князь П.І. Багратіон отримав тяжке поранення, що його частинам загрожує розгром і що їх «*необходимо отвести за Семёновский ручей*»³³. Саме на основі цього донесення М.І. Кутузов прийняв рішення про відведення армії П.І. Багратіона з утримуваного нею рубежа. Зараз по-різному можна оцінювати цей крок, але факт залишається фактом — армія була врятована від неминучого розгрому, і в цьому є заслуга й полковника М.Д. Кудашева.

Після Бородіно і здачі Москви М.І. Кутузов організував для боротьби з французами партизанські загони, які діяли на території Московської губернії. З-поміж інших офіцерів російської армії, один із загонів очолив полковник М.Д. Кудашев. 26 вересня 1812 р. М.І. Кутузов віддав наказ герою нашого дослідження на чолі загону відправитися в район Серпухівської дороги. Завданням Миколи Даниловича і його бійців (крім знищення ворожих загонів, конвоїв, фуражирів, складів з боєприпасами, харчами й фуражем та звільнення полонених російських солдатів) була розвідувальна робота — захоплення штабних документів або військових кур'єрів із донесеннями, порушення системи зв'язку між корпусами противника та перешкодження розвідувальній

роботі французьких загонів. На нашу думку, Микола Данилович і його загін, який в означеному регіоні налічував від 750 до 1000 бійців³⁴ з усіма завданнями справлялися доволі успішно. Ми не будемо перераховувати всіх заслуг та акцій, в яких партизани М.Д. Кудашева брали участь, але зазначимо, що вже 27 вересня 1812 р. вони відзначилися в районі населених пунктів Нікольське та Алфьорово в ході бою з французьким загonom, який під час сутички відступив до Старої Калузької дороги. М.Д. Кудашев повідомив М.І. Кутузову, що 27 вересня французи втратили вбитими понад 100 солдатів, у полон потрапило більше 200 кірасирів. Разом із тим полковник повідомив, що *«атака была стремительна, и поражение неприятеля конечное, ибо он, невзирая на великое превосходство свое (2500 французских кирасирів проти 300 партизанів — О. Чорний) был обращён в бегство, причём убит французский генерал Бовье, коего лошадь досталась в добычу казакам»*³⁵. Про цей випадок англійський генерал Р.-Т. Вільсон, британський представник при штабі М.І. Кутузова, в листі до лорда Дж. Каткарта від 28 вересня зазначив: *«...10 часов. Князь Кудашев, зять фельдмаршала, сей час прислал 180 кирасир и лошадь генерала их, который был взят, но отбит при втором нападении»*³⁶. Більше всього, що британець злукавив, оскільки цього дня друга сутичка загону М.Д. Кудашева з французами також була переможною. В уже цитованому вище документі з цього приводу зазначено, що *«неприятель, собрав расстроенные силы свои, ожидал вновь нашей атаки, которая была столь же, как и первая, стремительна и удачна»*³⁷. Всього ж упродовж 27 вересня — 16 жовтня 1812 р., загін М.Д. Кудашева чимало зробив для боротьби з противником, за що й отримав у нагороду орден Святого Володимира 3-го ступеня.

Хотілося б навести текст рапорту М.І. Кутузова Олександрю I із представленням до нагороди командира партизанського загону полковника М.Д. Кудашева. Ось як написав Михайло Іларіонович: *«Не желал бы я никак представлять Вашему императорскому величеству о полковнике князе Кудашеве, будучи связан с ним свойством, но, получа о нём представления от генералов Беннигсена за Бородинское дело и Милорадовича за дело бывшее 17 октября (мається на увазі взяття села Чиріково — О. Чорний), нахожусь в необходимости оное Вашему величеству в оригинале представить; прочая же его служба, яко партизана, видна из журналов, что он с двумя казачьими полками в течении 8-ми дней очистил весь Серпуховский уезд от неприятеля и восстановил в оном спокойствие; взял 470 человек в плен, схватил курьеров, обер- и штаб-офицеров с нужнейшими для нашей армии сведениями, коими я руководствовался в движении оной. Во время же сражения 6-го числа (6 жовтня 1812 р. бій під Тарутіно — О. Чорний), был в тылу взял в плен 200 человек и первый дал нам знать об отступлении неприятеля, доставив приказ Давута к генералу Даржану, и бросаясь настигать неприятеля к Боровску, взял множество обозов, артиллерийских ящиков и около 700 пленных»*³⁸. Як бачимо, головнокомандувач російської армії обережно висловлювався в похвалах щодо свого зятя, очевидно знаючи про специфічне ставлення офіцерів до нього. У доказ того, що неординарне сприйняття полковника М.Д. Кудашева й плітки

за його спиною були серед офіцерського корпусу, наведемо слова генерала О.П. Єрмолова, який у своїх спогадах охарактеризував нашого героя наступним чином: «...на счёт его относилось по большей части то, что по строгой справедливости принадлежит его достоинствам»³⁹. Зазначимо, що історики спогади О.П. Єрмолова й оцінки, дані ним багатьом офіцерам російської армії, вважають найоб'єктивнішими в мемуарній літературі відповідного періоду.

У жовтні 1812 р. російські частини розпочали контрнаступ проти наполеонівської армії. На початку листопада цього ж року, командуючи одним із загонів у складі корпусу генерала від кавалерії М.І. Платова, Микола Данилович брав участь у запеклих боях під Вязьмою, Дорогобужем і Красним, перемога в яких принесла чергову славу російській армії. Щодо участі полковника М.Д. Кудашева у згаданих вище боях М.І. Кутузов у рапорті імператору відзначив: «... 3, 4, 5, и 6 ноября во все дни сражения по дороге к Красному, имея всегда особое команды, употреблялся для открытия неприятеля, что исполнял с личным усердием и мужеством, и между прочим, увидев неприятельскую колону, идущую по дороге, взял эскадрон лейб гвардии гусарского полка и со свойственною ему храбростью устремясь, опрокинул неприятеля гнал его и мужественно преследуя, взял одну пушку»⁴⁰. І знову М.І. Кутузов, намагаючись уникнути недобрих розмов за спиною свого зятя, і ніби боячись нашкодити йому, не порекомендував нагороди для М.Д. Кудашева. Це питання він залишив на розсуд Олександра І, зробивши у документі в графі «к чему удостоивается» примітку такого змісту: «Передаю на рассмотрение Вашего императорского величества; он же рекомендован по представлению генерала от кавалерии графа Платова»⁴¹. Імператор, ознайомившись із представленням, велів вручити герою нашого дослідження орден Святого Георгія 3-го класу⁴², який він отримав 25 березня 1813 р. із формулюванням «в воздаяние отличного мужества и храбрости, оказанных в сражениях при преследовании французских войск от Можайска до Немана».

29 листопада 1812 р. граф М.І. Платов рапортував М.І. Кутузову, що він «следуя мимо города Вильны прямо на Ковенскую дорогу, 28-го числа нашел неприятеля в пяти верстах от города»⁴³ й атакував його силами своїх частин під командуванням генералів В.В. Орлова-Денисова, В.С. Рахманова, М.В. Дехтерева, М.В. Іловайського 5-го та Д.Ю. Кутейнікова 2-го. Судячи з донесення Матвія Івановича, колона противника «разорвана была на двое и совершенно уничтожена». В полон було захоплено генерала Серана, до 30 штаб- і обер-офіцерів та більше 1 000 нижчих чинів, а також почесним трофеєм платовців стали два прапори й два штандарти. Після того «неприятель был тесним и поражаем артиллериею под командою полковника князя Кудашева до самой Понарской горы, не доходя коей охвачена была ещё колона и вся почти поколота и порублена; а при самой горе отбито 28 пушек и столько же зарядных ящиков; весь обоз, состоящий во множестве экипажей»⁴⁴. Враховуючи цей та інші подвиги, проявлені у ході бойових дій проти французів, 26 грудня 1812 р. полковнику М.Д. Кудашеву було присвоєно звання генерал-майора⁴⁵.

Під час закордонного походу російської армії 1813 р. генерал-майор М.Д. Кудашев командував у корпусі генерала від кавалерії М.І. Платова кавалерійським загоном, який складався з донських і терських козачих полків⁴⁶. У перші місяці 1813 р. воював у складі корпусу поблизу Ельбінга, Марієнбурга й Нейбурга⁴⁷. 10 серпня відзначився у ході авангардних боїв під Фалкенгеймом, 13 серпня під Лейбніцем і Стременом, а 10 вересня в районі Фрауенштейна.

У середині вересня 1813 р. загін М.Д. Кудашева, перебуваючи в авангарді корпусу М.І. Платова, рушив з-під саксонського містечка Пеніга в район Альтенбурга, де 16 вересня завдав нищівного удару частинам французького генерала Ш. Лефевра-Денуета, які захищали комунікації армії Наполеона⁴⁸. На цьому рубежі, за 45 кілометрів від Лейпцига, загін М.Д. Кудашева перебував аж до початку знаменитої битви народів, у ході якої 6 жовтня 1813 р. Микола Данилович отримав тяжке поранення й помер у військовому шпиталі на околиці Лейпцига 28 жовтня 1813 р., так і не отримавши орден Святої Анни 1-го ступеня з діамантами, до якого він був представлений за вдале командування авангардом корпусу М.І. Платова в битві під Альтенбургом. Похований генерал-майор М.Д. Кудашев із військовими почестями на цвинтарі Святого Йоганнеса в Лейпцигу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

---

¹ *Кудашев*, кн., Николай Данилович // Военная энциклопедия / Под общ. ред. К.И. Величко и др. — Т. XIV. — СПб., 1914. — С. 369.

² История Отечественной войны 1812 года, по достоверным источникам. Составлена по Высочайшему повелению. Сочинение генерал-майора М. Богдановича. — СПб.: Тип. Торгового дома С. Струговщикова, 1859. — Т. II. — 652 с.; *Тарле Е.В.* Нашествие Наполеона на Россию. 1812 год. — М.: Воениздат, 1992. — 304 с.; *Жилин П.А.* Гибель наполеоновской армии в России. — М.: Наука, 1968. — 403 с.; *Жилин П.А.* Кутузов. Жизнь и полководческая деятельность. — М.: Воениздат, 1978. — 399 с.; *Бескровный Л.Г.* Русское военное искусство XIX века. — М.: Наука, 1970. — 360 с.

³ *Львов С.В.* Действия партизанского отряда князя Н.Д. Кудашева на юге Московской губернии в сентябре–октябре 1812 года: легенды и реальность // Отечественная война 1812 года и российская провинция в событиях, человеческих судьбах и музейных коллекциях: Сборник материалов XVI Всероссийской научной конференции 11 октября 2008 г. — Малоярославец, 2008.

⁴ *Дулин С.В., Первушкин В.В., Шишлов С.П.* Князья Кудашевы / Дворянские роды Российской империи / П. Гребельский и др. (авт.-сост.); С.В. Думин (науч. ред.). — М.: Ликоинвест, 1996. — Т. 3: Князья. — С. 165–171.

⁵ *Макидонов А.В.* Персональный состав административного аппарата Новороссии в XVIII века. — Запорожье: Просвіта, 2011. — С. 52, 62, 63, 85, 109.

⁶ Карта Новороссийской губернии Елисаветградской провинции с показанием в Черном, Желтом, Молдавском гусарских и Елисаветградском пикинерном полках тож в крепостном и государственных округах всех отводов полагаемых в Черном и Желтом всех угодий на каждый двор по двадцати по шести, а в Молдавском и Елисаветградском и в прочих округах по тридцати десятин. Сочинена декабря ... дня 1774 года. Копировал

и иллюминировал гусарского полку ротмистр Терентий Мордвинов (Національна бібліотека України імені В. Вернадського, відділ картографії, № 43 529).

⁷ *Васильевич С.* Титулированные роды Российской империи. — СПб., 1910. — С. 55.

⁸ Сенатский архив. — СПб.: Тип. Правительствующего Сената, 1892. — Т. V. — С. 157.

⁹ 1767. — Наказ грузинских дворян Донецкого пикинерного полку депутату подполковнику князю С. Ю. Баратову / Материалы Екатерининской законодательной комиссии (1767–1769). Часть 8 / Сборник Русского исторического общества. — СПб., Т. 93. — С. 37.

¹⁰ Ордера гр. Румянцева подполковнику Баратову о вынесении ему благодарности за подавление выступления гайдамаков 1769 г. // ЦДИАУК. — ф. 1392, оп. 1, од. зб. 21, арк. 1–2.

¹¹ *Полонская-Василенко Н.* Из истории Южной Украины в XVIII в. Заселение Новороссийской губернии (1764–1775) // Исторические записки. — 1942. — Вып. 13. — С. 151.

¹² *Плохинский М.М.* Поселение грузин в Малороссии в XVIII веке // Труды двенадцатого археологического съезда в Харькове 1902 г. / Под. ред. Графини Уваровой. — Т. II. — М., 1905. — С. 396.

¹³ Карта Новороссийской губернии Елисаветградской провинции с показанием в Черном, Желтом, Молдавском гусарских и Елисаветградском пикинерном полках тож в крепостном и государственных округах всех отводов полагаемых в Черном и Желтом всех угодий на каждый двор по двадцати по шести, а в Молдавском и Елисаветградском и в прочих округах по тридцати десятин. Сочинена декабря ... дня 1774 года. Копировал и иллюминировал гусарского полку ротмистр Терентий Мордвинов (Національна бібліотека України імені В. Вернадського, відділ картографії, № 43 529).

¹⁴ *Малышкин С.А.* Кудашев Николай Данилович / Словарь русских генералов, участников боевых действий против армии Наполеона Бонапарта в 1812 г. // Российский архив. — Т. VII. — М.: Студия «ТРИТЭ» Н. Михалкова, 1996. — С. 438.

¹⁵ *Никифоров В.* Село Федварь Александрийского уезда, Херсонской губернии // Записки Императорского Одесского общества истории и древностей. — Т. XXII. — Одесса: Типография «Экономическая», 1900. — [Раздел] III: Смесь. — С. 42–44.

¹⁶ Полный список шефов, полковых командиров и офицеров лейб-гвардии конного полка с 1731 по 1886 год. — СПб.: Тов-во «Печатная С.П. Яковлева», 1886. — С. 205.

¹⁷ История лейб-гвардии конного полка (1731–1848). Составлена полковым адъютантом лейб-гвардии конного полка, флигель-адъютантом ротмистром Анненковым. — Ч. II. — СПб.: Тип. Императорской Акад. наук, 1849. — С. 51.

¹⁸ Там же. — С. 56.

¹⁹ Там же. — С. 57.

²⁰ Там же. — С. 57.

²¹ История лейб-гвардии конного полка (1731–1848). Составлена полковым адъютантом лейб-гвардии конного полка, флигель-адъютантом ротмистром Анненковым. — Ч. III. — СПб.: Тип. Императорской Акад. наук, 1849. — С. 82.

²² *Бескровный Л.Г.* Русское военное искусство XIX века. — М.: Наука, 1970. — С. 37.

²³ История лейб-гвардии конного полка (1731–1848). Составлена полковым адъютантом лейб-гвардии конного полка, флигель-адъютантом ротмистром Анненковым. — Ч. II. — СПб.: Тип. Императорской Акад. наук, 1849. — С. 64.

²⁴ *Малышкин С.А.* Кудашев Николай Данилович / Отечественная война 1812 года: Биографический словарь. — М.: Росвоенцентр; Кусково поле; Росспэн, 2011. — С. 165.

²⁵ Полный список шефов, полковых командиров и офицеров лейб-гвардии конного полка с 1731 по 1886 год. — СПб.: Тов-во «Печатная С.П. Яковлева», 1886. — С. 205.

²⁶ М.И. Кутузов. Сборник документов / Под ред. Л.Г. Безкровного. — М., 1954. — Т. IV, Ч. I (июль–октябрь 1812 г.). — С. 307.

²⁷ Там же. — С. 425.

²⁸ Там же. — С. 431.

²⁹ Там же. — С. 167, 400.

³⁰ История лейб-гвардии конного полка (1731–1848). Составлена полковым адъютантом лейб-гвардии конного полка, флигель-адъютантом ротмистром Анненковым. — Ч. IV. — СПб.: Тип. Императорской Акад. наук, 1849. — С. 174.

³¹ Там же. — С. 130.

³² Там же. — С. 456.

³³ *Мальшкин С.А.* Кудашев Николай Данилович / Отечественная война 1812 года: Биографический словарь. — М.: Росвоенцентр; Кусково поле; Росспэн, 2011. — С. 165.

³⁴ *Львов С.В.* Действия партизанского отряда князя Н.Д. Кудашева на юге Московской губернии в сентябре–октябре 1812 года: легенды и реальность // Отечественная война 1812 года и российская провинция в событиях, человеческих судьбах и музейных коллекциях: Сборник материалов XVI Всероссийской научной конференции 11 октября 2008 г. — Малоярославец, 2008.

³⁵ Из боевого прошлого русской армии / Сборник документов. — М.: Воениздат, 1947. — С. 166.

³⁶ *Вильсон Р.-Т.* Дневник и письма 1812–1813. — СПб., 1995. — С. 177.

³⁷ Из боевого прошлого русской армии ... — С. 166.

³⁸ М.И. Кутузов. Сборник документов / Под ред. Л.Г. Безкровного. — М., 1955. — Т. IV, Ч. II (октябрь–декабрь 1812 г.). — С. 240.

³⁹ Записки Алексея Петровича Ермолова. Часть I. (1801–1812 гг.) / [сост. Н.П. Ермолов]. — М.: Университетская тип., — 1865. — С. 205.

⁴⁰ М.И. Кутузов. Сборник документов / Под ред. Л. Г. Безкровного. — М., 1955. — Т. IV, Ч. II (октябрь–декабрь 1812 г.). — С. 361.

⁴¹ Там же. — С. 361.

⁴² *Мальшкин С.А.* Кудашев Николай Данилович .... — С. 166.

⁴³ М.И. Кутузов. Сборник документов ... — С. 492.

⁴⁴ Там же. — С. 492.

⁴⁵ История лейб-гвардии конного полка (1731–1848). Составлена полковым адъютантом лейб-гвардии конного полка, флигель-адъютантом ротмистром Анненковым. — Ч. IV. — СПб.: Тип. Императорской Акад. наук, 1849. — С. 174.

⁴⁶ Битва при Лейпциге 1813 года / Новый солдат. Военно-исторический альманах № 7. — С. 59.

⁴⁷ *Астапенко М., Левченко В.* Будет помнить вся Россия. — М.: Молодая гвардия, 1986. — 144 с.

⁴⁸ *Сапожников А.И.* Граф Матвей Иванович Платов в 1813 году // Заграничні походи русской армии 1813–1815 гг.: Доклады академии военных наук. — 2004. — № 12. — С. 68.

Стаття надійшла до редколегії 18.11.2012.